Deddf Cefn Gwlad a Hawliau Tramwy 2000
Canllawiau Tir a Eithrir i Gymru

Mae'r ddogfen hon yn amlinellu'r amgylchiadau lle yr eithrir tir a fyddai fel arall yn dir mynediad dan Ddeddf Cefn Gwlad a Hawliau Tramwy a lle nad yw hawliau mynediad yn berthnasol.

Cyflwynodd Rhan 1 o Ddeddf Cefn Gwlad a Hawliau Tramwy 2000 hawliau mynediad cyhoeddus ar droed newydd yng Nghymru i'r mathau canlynol o dir:

- tir a ddangosir fel cefn gwlad agored (sy'n cynnwys yn gyfan gwbl neu'n bennaf fynydd-dir, gweundir neu rostir) ar Fapiau Terfynol a gynhyrchwyd gan Cyfoeth Naturiol Cymru;
- tir comin a gofrestrwyd yn derfynol a ddangosir ar Fapiau Terfynol a gynhyrchwyd gan Cyfoeth Naturiol Cymru;
- tir sydd wedi'i gyflwyno'n dir Deddf Cefn Gwlad a Hawliau Tramwy 2000 o dan Adran 16 o Ddeddf Cefn Gwlad a Hawliau Tramwy 2000.

Rhestrir y mathau o dir a eithrir mewn print du isod. Nid yw'r canllawiau o dan bob math o dir a restrir yn rhoi dehongliad awdurdodol o'r ddeddfwriaeth, sy'n fater i'r llysoedd. Yn ogystal, dim ond amlinelliad bras iawn o'r ddeddfwriaeth a geir yn y canllawiau hyn. Os nad ydych yn siŵr, dylech ymgynghori â Deddf Cefn Gwlad a Hawliau Tramwy 2000, yn enwedig Atodlen 1.

Categorïau o Dir a Eithrir

Tir a orchuddir gan adeiladau neu gwrtil tir o'r fath.

Mae'r term "adeilad" (a ddiffinnir ym mharagraff 12 o Atodlen 1) yn cynnwys y rhan fwyaf o fathau o strwythurau, gan gynnwys rhai symudol megis pebyll a charafannau.

Nid yw'r term "cwrtil" wedi'i ddiffinio, ond yn gyffredinol ei ystyr yw ardal fach, sy'n rhan o'r tŷ neu'r adeilad y mae'n gysylltiedig ag ef. Yn y rhan fwyaf o achosion bydd maint y cwrtil yn glir: fel arfer, clostir o amgylch annedd sy'n cynnwys gardd, garej a thramwyfa i'r ochr; clostir â mur o'i gwmpas y tu allan i ysgubor, neu gasgliad o adeiladau wedi'u clystyru o amgylch tŷ fferm a buarth fferm.

Tir o fewn 20 metr i annedd.
Fel arfer, adeilad lle y mae pobl yn byw yw annedd. Mae 20 metr yn cyfateb i tua 60 o droedfeddi, neu hyd cwrt tennis.

Tir a ddefnyddir fel parc neu ardd.
Yn ogystal â meysydd chwaraeon neu fannau chwarae trefol, gall y term gynnwys tir wedi'i dirlunio o amgylch tŷ, megis plas. Gall parc gynnwys gerddi addurnol,

nodweddion dŵr neu olygfeydd eraill o waith dyn. Mae gardd fel arfer yn dir amgaeëdig ger adeilad. Fel arfer mae'n cynnwys lawntiau, borderi blodau a phlanhigion gardd eraill.
Tir a ddefnyddir i gael mwynau drwy weithio ar yr arwyneb (gan gynnwys chwarela).
Mae hyn yn cynnwys pob math o chwareli sy'n gweithio a hefyd safleoedd a ddefnyddir i echdynnu mawn yn fasnachol.

Tir a ddefnyddir at ddibenion rheilffordd (gan gynnwys rheilffordd gul) neu dramffordd.
Mae hyn yn cynnwys rheilffyrdd neu dramffyrdd sy'n gweithio. Mae tir arall a ddefnyddir at ddibenion sy'n gysylltiedig â rheilffordd neu dramffordd (e.e. argloddiau rheilffordd ac ierdydd trefnu) hefyd yn dir a eithrir.

Tir a ddefnyddir at ddibenion cwrs golff, cae rasio neu faes awyr.
Mae cwrs golff yn cynnwys tŷ'r clwb ac adeiladau eraill, meysydd parcio, mannau ymarfer a mannau chwarae megis griniau a ffyrdd teg.

Yn y rhan fwyaf o achosion bydd caeau rasio wedi'u ffensio ac wedi'u marcio ag arwyddion a byddant yn hawdd eu hadnabod.

Bydd llawer o feysydd awyr wedi'u ffensio'n ddiogel. Bydd rhai yn llai ffurfiol ac yn cael llai o ddefnydd, ond nid yw'r hawl mynediad newydd yn berthnasol hyd yn oed i leiniau glanio bach heb eu ffensio pan fyddant yn cael eu defnyddio.

Tir nad ydyw'n perthyn i unrhyw un o'r categorïau blaenorol ac a orchuddir gan weithfeydd a ddefnyddir at ddibenion ymrwymiad statudol neu system godau telathrebu, neu gwrtil unrhyw dir o'r fath.

Diffinnir y term "ymrwymiad statudol" ym mharagraff 14 o Atodlen 1 ac mae'n cwmpasu ystod eang o ymrwymiadau gan gynnwys darparu trafnidiaeth, cyflenwi ynni, a dŵr a charthffosiaeth.

Mae gweithfeydd yn cynnwys is-orsafoedd trydan, cronfeydd dŵr a mastiau ffôn a hefyd waith cyhoeddus dros dro, megis ffosydd.

Tir lle y mae gwaith datblygu yn mynd rhagddo a fydd yn golygu, ar ôl ei gwblhau, fod y tir wedyn yn perthyn i un o'r categorïau uchod.

Os yw tir wrthi'n cael ei ddatblygu i'w ddefnyddio at un o'r dibenion a nodwyd uchod, mae hefyd yn dir a eithrir.

Tir o fewn 20 metr i adeilad a ddefnyddir i gadw da byw dan do, nad yw'n strwythur dros dro na symudol.

Diffinnir y gair "da byw" fel gwartheg, defaid, geifr, moch, ceffylau neu ddofednod.

Tir a orchuddir gan gorlannau a ddefnyddir ar gyfer derbyn neu gadw da byw dros dro.
Mae'r categori hwn yn cwmpasu llety dros dro ar gyfer da byw, yn hytrach nag adeiladau parhaol.

Tir a ddefnyddir fel arfer ar gyfer hyfforddi ceffylau rasio.

Yn draddodiadol byddai hyn yn cynnwys tir hyfforddi carlamu. Dim ond rhwng toriad y wawr a hanner dydd ar unrhyw ddiwrnod, ac ar unrhyw adeg arall pan ddefnyddir y tir at y diben hwnnw, y mae'r tir yn dir a eithrir.

Tir y rheoleiddir y defnydd a wneir ohono gan is-ddeddfau o dan adran 14 o Ddeddf Tir Milwrol 1892 neu adran 2 o Ddeddf Tir Milwrol 1900.
Mae hyn yn cynnwys y rhan fwyaf o ardaloedd hyfforddi'r Weinyddiaeth Amddiffyn. Fel arfer bydd arwyddion rhybuddio am berygl ar y tir hwn ac weithiau bydd wedi'i ffensio. Er nad yw'r hawl mynediad newydd yn berthnasol i'r tir hwn, efallai y ceir mynediad wedi'i reoli gan y Weinyddiaeth Amddiffyn. Dylai pobl gysylltu â'r Weinyddiaeth Amddiffyn cyn cerdded mewn ardaloedd o'r fath.

Tir lle y terfir ar y pridd, neu lle y tarfwyd ar y pridd unrhyw bryd yn ystod y 12 mis blaenorol, gan unrhyw waith aredig neu ddrilio sy'n cael ei wneud at ddibenion plannu neu hau cnydau neu goed.

Mae aredig yn cynnwys gweithrediadau amaethyddol neu weithrediadau coedwigaeth sy'n debyg i aredig. Yn yr un modd, mae drilio yn cynnwys gweithrediadau amaethyddol neu weithrediadau coedwigaeth sy'n debyg i ddrilio.

Lle bo hawliau mynediad eraill yn bodoli, er enghraifft, hawliau tramwy cyhoeddus, bydd y rhain yn parhau i fod yn berthnasol.